

SHORT COMMUNICATION

دگرگونی واژگانی اصطلاح جنب

Transformation of the Term of Pleura

Jafar Rezaian¹

1- Student Research Committee, Department of Anatomy, Faculty of Medicine, Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Iran

2- Research Office for the History of Persian Medicine, Shiraz University of Medical Sciences, Shiraz, Iran

Correspondence: Jafar Rezaian; Student Research Committee, Neshat Street, Shiraz, Iran; jafarrezaian@gmail.com

جعفر رضاییان^۱

۱- کمیته تحقیقات دانشجویی، گروه آناتومی، دانشکده

پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شیراز، شیراز ایران

۲- دفتر مطالعات تاریخ پزشکی ایران، دانشگاه علوم

پزشکی شیراز، شیراز ایران

نویسنده مسئول: جعفر رضاییان، گروه آناتومی، دانشکده

پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شیراز، شیراز ایران

jafarrezaian@gmail.com

Abstract

Each word can be changed over time. Understanding the terminology changes in any knowledge is imperative and it prevents the researchers of that knowledge from taking mistakes. This article is trying to perform the semantic transformation of the term of pleura.

Key words: Transformation, Pleura, Pleurisy

Received: 22 Aug 2012; Accepted: 22 Apr 2013; Online published: 8 May 2013
Research on History of Medicine/ 2013 May; 2(2): 57-60.

خلاصه مقاله

هر واژه در گذر زمان دستخوش دگرگونی می شود. آشنایی با دگرگونی واژگانی در هر دانشی امری بایسته است و پژوهشگران آن دانش را از لغزش باز می دارد. در این نوشتار کوشش شده است که به دگرگونی معنایی واژه جنب پرداخته شود.

کلمات کلیدی: دگرگونی زمانی واژگان، جنب، ذات الجنب.

مقدمه

هر واژه در گذر زمان مانند بک آفریده زنده رشد کرده اما به پایه ی انگیزه ای یا به کلی فراموش شده یا دگرگون می شود و یا ضمن نگهداشت چم دیرینه ی خود معنای نوی نیز می پذیرد؛ شماری از واژگان نیز با نگهداشت همان معنای دیرینه به زندگی خود ادامه می دهند. واژگانی هستند که در طول زمان دگرگونی معنایی داده اند و اگر برپایه چم امروزی نشان نوشتار گذشتگان را بررسی کنیم به بیراهه خواهیم رفت و برداشت نادرستی از آن خواهیم داشت. یکی از این واژگان در نوشتارهای پزشکی واژه جنب است.

گزارش

جنب¹ در متون کهن پرده ای سروزی است که شش ها و دیواره درونی سینه را می پوشاند² اما به نظر نمی رسد دیدگاه امروزی در مورد جنب با پیشینیان همسان باشد. جنب بر پایه نام گذاریش به معنای دیواره سینه است که شش ها را در خود نگه داشته است. و شامل مراق(پرده سروزی همانند پرده ی پوشاننده در شکم و لگن و دیواره ی ماهیچه ای قفسه ی سینه و دنده ها است. و بخشی از جنب که امروزه ما آن ر پلور اندرونه³ می گوئیم جزئی از ششها محسوب می شده است. به همین جهت در تعریف ذات الجنب نیز می توان همین معنی از جنب را در توصیف پلور برداشت کرد. تعریف یگانه ای برای جنب در نوشتار گذشتگان دیده نشد و بیشتر با توصیف میانبرده و یا شش ها آمده است. و از منظر این متون افتراقی بین ماهیچه های بین دنده ها و پرده سروزی پوشاننده ی دیواره قفسه سینه وجود نداشته و دیواره ماهیچه ای قفسه سینه چهار لایه ای فرض شده است.⁴ به دیگر سخن در این متون تنها از پرده ای گفتگو می شود که سرخ نای و شش نای و اندام دیگر را در میان سینه در کنار هم نگهداشته است.⁵ سراسر بدن از استخوان چنبر تا شرمگاه یک بافت دو لایه است که میانش خالی است یکی از آن ها که به دور دنده ها پیچیده است و آن، جای دل و شش ها است که در پارسی سینه می گویند، و دیگری در پایان این لایه ی توخالی که مراق (صفاف شکم) است و بر بالای اوست و آن جایگاه معده و جگر و اندام دیگر است که در پارسی شکم نام دارد. جدا کننده ی این دو بخش میانبرده⁶ نامیده می شود.^{7,8} این توصیف به معنی امروزی همان سلوم⁹ نامیده می شود که گروهی از جانوران پست بیمهره، به شکل یک حفره سرتاسری وجود دارد و آنقدر اهمیت دارد که یک ویژگی در رده بندی جانوران محسوب شده است.¹⁰ بخشی از این پرده که در میان سینه جای دارد دو بخش است که به آن پرده ی جدا کننده می گویند و سینه را به دو بخش جدا تقسیم می کند و از پخش شدن آسیب از یک سوی سینه به سمت دیگرش جلوگیری می کند. بخشی از میانبرده را که به بالا کشیده شده و دنده ها را می پوشاند، پرده آستر دنده ها (حجاب مستطین اطلاع) گویند.¹¹ در متون پیشینیان آشکارا در مورد اندامی به نام جنب اشاره نشده است. در واقع آستر سینه که امروزه به نام جنب خوانده می-شود، در دیدگاه پیشینیان لایه ی بالایی میان پرده بوده است. و لایه ی دیگری نیز شش ها را می پوشاند که به دلیل کاری که بر عهده دارد، پیالود است. این دو پرده که یکی سینه را آستر و دیگری شش ها را، اگر به یکی آسیب رسد دیگری کار نفس کشیدن را انجام دهد.¹² حال با توصیفی که از ذات الجنب داده می شود آشکار می شود که جنب در اطراف سینه و آنچه اطراف سینه است از ماهیچه ها، آستر سینه، و میانبرده و ماهیچه ی رویه بیرونی سینه و درگیر شدن پوست سینه و حتی دنده را، هم شامل می شود.¹³ امروزه میدانیم که هر شش توسط پلورا پوشیده می شود که پرده ای سروزی است پلورایی اندرونه ای یا ششی به شش ها چسبیده است و پلورایی دیوارهای دیواره

- 1- Pleure
- 2- Stedman, 2005.
- 3- Visceral Pleure
- 4- Jorjani, 2001: 71.
- 5- Jorjani 2001: 115.
- 6- Diaphragm
- 7- Razi, 2008: 106.
- 8- Gilani, 2004: 123.
- 9- Coelom
- 10- Gray, 1998: 6.
- 11- Gilani, 2004: 124.
- 12- Razi, 2008: 106.
- 13- Akvaini Bokari, 1992: 327.

درونی سینه، میان پرده و ساختارهای میان سینه را می پوشانند. پلواریتی ششی با پلواری دیواره ای در ناحیه ناف ششی به هم می رسند. در بین این دو لایه یک فضا به نام حفره پلورال وجود دارد که هست نما¹⁴ است.¹⁵ در مجموع آن چه در مورد جنب می توان گفت آن است که جنب در معنی واژگانی به معنای کنار و یا چیزی به غیر از یک موضوع اصلی است و در اصطلاح اندام پیرامون شش ها را جنب گویند و آماس بافت پیرامون شش ها را ذات الجنب گویند. پس بر این اساس نمی توان ذات الجنب در نوشتار پیشینیان را همسنگ آماس آبشامه ششی (جنب)¹⁶ که امروزه کاربرد دارد دانست. برای آگاهی از دیدگاه پزشکان دوره قاجار به نوشتارهای زیر را بخوانید: تفرشی، میرزا ابولحسن خان، تشریح ابدان، نسخه خطی مجلس ش ۱۴۷۱۷۸، موسسه مطالعات تاریخ پزشکی و طب اسلامی، دانشگاه علوم پزشکی ایران، ۱۳۸۲، ص. ۲۰-۳۱۹. پولاک، ادوارد یاکوب، تشریح بدن انسان، روگرفت نسخه خطی ش ۲۰۴۷، فرهنگستان علوم پزشکی ایران، ص ۲۹۶-۷.

- 14- Potential Space
- 15- Gray, 2008: 989.
- 16- Pleuritis

References

- Akvaini Boğari RA. [*Hedāyat al-mota'allemin fi'l-tebb*]. Edited by Matīnī J. Mashhad: Mashhad Ferdosi University, 1992. [in Persian]
- Gilani A. [*Kholaseye tashrih (synopsis of Anatomy)*]. Edited by Foruhi A. Tehran: Iran Medical Sciences University. 2004. [in Persian]
- Gray H. *Gray's Anatomy*. Elsevier Churchill Livingstone, 37th edition. 1989.
- Gray H. *Gray's Anatomy*. Elsevier Churchill Livingstone, 40th edition. 2008.
- Jorjani I. [*Zakhireh-ye Kharazmshahi (The Treasure of Khvarazm Shah)*]. Edited by Mohrari MR. Tehran: Medical Academy of Iran. 2001. [in Persian]
- Razi MZ. [*Mansuri fi Teb (Mansuri in Medicine)*]. Edited by Zaker ME. Tehran: Tehran Medical University. 2008. [in Persian].
- Stedman TL. *Stedman's Medical Dictionary*, LWW. 27th edition. 2005.